

Warszawa, dnia 22 grudnia 2015 r.

KMP.573.16.2015.MK

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Kwidzynie
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, dalej: OPCAT) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 13 października 2015 r., do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Kwidzynie (zwanego dalej: ośrodkiem, placówką lub mow), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP, mechanizm): Dorota Krzysztóń (kryminolog), Wojciech Sadownik oraz Marcin Kusy (prawnicy). W przeprowadzonych czynnościach uczestniczyła również Zenobia Gład-Ściebura (pedagog resocjalizacyjny oraz oligofrenopedagog) - pracownik Biura Pełnomocnika Terenowego w Gdańsku.

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawicieli KMP było sprawdzenie na miejscu sposobu przestrzegania praw nieletnich, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o funkcjonowaniu ośrodka przedstawionych przez Mariana Pietrusiaka - dyrektora mow;
- oglądzie pomieszczeń ośrodka, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla wychowanek, świetlic, sal lekcyjnych, sanitariatów, etc.,
- przeprowadzeniu rozmów indywidualnych z losowo wybranymi wychowanekami ośrodka,
- analizie m. in. akt osobowych wychowanek, zeszytu dyżurów nocnych, dokumentacji z zastosowania środków przymusu bezpośredniego.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali dyrektora Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Kwidzynie o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano dokumenty oraz notatki służbowe związane z funkcjonowaniem placówki.

2. Informacje ogólne

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Kwidzynie jest placówką resocjalizacyjno-rewalidacyjną, przeznaczoną dla dziewcząt niedostosowanych społecznie i upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim oraz niedostosowanych społecznie w normie intelektualnej, w wieku do 18 lat.

Organem prowadzącym placówkę jest Samorząd Województwa Pomorskiego. Nadzór pedagogiczny nad działalnością mow sprawuje Pomorski Kurator Oświaty w Gdańsku. Pojemność ośrodka wynosi 60 miejsc. W dniu wizytacji w placówce było 52 wychowanek, w tym 1 na urlopie i 1 była hospitalizowana.

W placówce funkcjonuje 5 grupy wychowawczych, w tym grupa usamodzielnienia. Dyżur nocny w ośrodku w dni pracujące pełni 1 wychowawca i 1 pracownik niepedagogiczny.

3. Personel

Ośrodek zatrudnia 28 pracowników pedagogicznych i dydaktycznych (30,04 etatów). Wszyscy pracownicy pedagogiczni (nauczyciele i wychowawcy) posiadają specjalistyczne przygotowanie do pracy z dziećmi niedostosowanymi społecznie (resocjalizacja) oraz z niepełnosprawnością umysłową w stopniu lekkim (oligofrenopedagogika). Poza tym większość pracowników ukończyło specjalistyczne studia podyplomowe lub kursy poszerzające lub dające im dodatkowe kwalifikacje (np. terapia uzależnień, wczesne wspomaganie, edukacja i terapia dzieci z zaburzeniami rozwoju). Zatrudniony w mow psycholog kliniczny jest również z wykształcenia seksuologiem.

Zgodnie z informacjami zawartymi w Planie nadzoru pedagogicznego w roku szkolnym 2015/2016, pracownicy mow objęci są wewnątrzśrodkowymi szkoleniami w zakresie m.in: podstaw prawnych funkcjonowania młodzieżowych ośrodków wychowawczych, charakterystyki nowoprzybyłych wychowanek ze szczególnym uwzględnieniem przejawów i przyczyn niedostosowania społecznego, oceny efektów pracy

resocjalizacyjnej wychowanek przebywających w ośrodku, motywowania do zmian, omówieniu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Nadto, w Planie uwzględnione zostały szkolenia prowadzone przez zewnętrznych specjalistów, w zakresie: choroby psychiczne i zaburzenia osobowości a proces wychowania, ryzyka zażywania środków psychoaktywnych, pierwszej pomocy przedmedycznej, filmoterapii jako element twórczej resocjalizacji wdrażanej w MOW w Kwidzynie oraz wzmacniania zespołu pracowniczego – superwizja.

Pozostając pod wrażeniem zakresu tematycznego szkoleń adresowanych do pracowników mow, w szczególności objęcie personelu superwizją, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji uważają, że pożądanym byłoby także zapewnienie pracownikom ośrodka szkoleń z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na które wskazuje reguła 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) (dalej: Reguły ONZ) stanowiąca, iż „personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematyczne szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka”.

4. Warunki bytowe

W 2013 roku w placówce miał miejsce pożar poddasza, po którym przeprowadzono kompleksowy remont. W oddzielnym, samodzielny budynku na terenie placówki zorganizowana została grupa usamodzielniająca. W dniu wizytacji, w związku z trwającym remontem w grupie I, jej wychowanki czasowo umieszczeni zostali w pomieszczeniach grupy usamodzielniającej.

Wszystkie sypialnie wychowanek są 2, 3 i 4-osobowe. Wyposażone są w łóżka, szafki do przechowywania rzeczy osobistych, biurka i krzesła. Warunki panujące w tych pomieszczeniach należy ocenić jako dobre. Zaplecza sanitarne umieszczone są poza sypialniami. Nie wszystkie kabiny prysznicowe miały zamontowane zasłony gwarantujące intymność wychowankom kąpiącym się. Wizytujący zalecają zatem ich uzupełnienie

Każda grupa dysponuje własną świetlicą oraz kuchenką grupową. W poszczególnych grupach znajdują się także pralki, w których podopieczni mogą prać swoje rzeczy. Pomieszczenia są odpowiednio wyposażone w meble i sprzęty. W ocenie przedstawicieli KMP nieletnie mają dobre warunki do nauki i wypoczynku.

Posiłki spożywane są w dużej jadalni. Umożliwia się przygotowanie kolacji w kuchenkach grupowych. Taką praktykę należy ocenić bardzo dobrze, jako krok w kierunku usamodzielnienia.

Ośrodek wyposażony jest w sprzęt do aktywnego spędzania czasu. Wychowanki mają do dyspozycji siłownię, salę taneczną oraz harcówkę. Ponadto na dziedzińcu znajduje się sprzęt do ćwiczeń, altanka oraz ławki. W ocenie przedstawicieli KMP takie zaopatrzenie i warunki należy ocenić bardzo wysoko.

Uwagę wizytujących zwrócił brak pokoju do odwiedzin. Odwiedziny wychowanków odbywają się w jadalni, na świetlicy lub w grupach wychowawczych. Miejsca te nie zapewniają jednak warunków prywatności ani swobody rodzinom i nieletnim. Pracownicy KMP zalecają zatem zorganizowanie pomieszczenia, w którym w warunkach intymności i prywatności mogłyby się odbywać odwiedziny nieletnich.

Ośrodek dysponuje księgozbiorem, który dostępny jest na każdej grupie wychowawczej.

Monitoringiem wizyjnym objęto teren zewnętrzny oraz korytarze. Obraz z nagrań przechowywany jest do nadpisania przez kolejne nagrania. Kwestia stosowania monitoringu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, w związku z jej pominięciem w przepisach regulujących funkcjonowanie tych placówek, od kilku lat jest w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich, który już w 2010 r. skierował wystąpienie generalne do Ministra Edukacji Narodowej w sprawie monitorowania szkół i placówek oświatowych (m.in. ośrodków wychowawczych i socjoterapii). Wskazywał wówczas, że monitorowanie szkół i placówek oświatowych może stanowić formę ingerencji w prywatność uczniów, nauczycieli oraz innych osób znajdujących się na terenie obserwowanego budynku. Dla legalności tego rodzaju kontroli istotne jest jednak, żeby ograniczenie to spełniało przesłanki określone w art. 31 ust. 3 Konstytucji, w tym wymóg ustawowej formy ograniczenia. Rzecznik Praw Obywatelskich zauważył, że żaden przepis rangi ustawowej nie upoważnił organów prowadzących do instalowania kamer monitorujących na terenie szkół i placówek oświatowych. Jak się wydaje regulacji na gruncie ustawowym wymaga nie tylko upoważnienie do instalowania na terenie szkół i placówek oświatowych sieci monitoringu wizyjnego, ale także wskazówki merytoryczne dotyczące zasad i celów montowania kamer monitorujących, sposobu postępowania ze zgromadzonymi w ten sposób danymi, w tym zasady dostępu do nagrań z kamer monitorujących oraz zabezpieczenia danych, a także ewentualne wymagania odnośnie do oznaczenia terenu monitorowanego.

W związku z powyższym Rzecznik Praw Obywatelskich uznał za zasadne dokonanie zmian aktualnie obowiązujących regulacji, aby ograniczyć możliwość instalowania kamer monitorujących w szkołach i placówkach oświatowych do miejsc wyraźnie wskazanych w przepisach prawa. Nie ulega także wątpliwości, że możliwość instalowania na terenie szkół sieci monitoringu wizyjnego powinna wynikać z przepisów rangi ustawowej, a ewentualne upoważnienie do wydania aktu wykonawczego musi być zgodne z wymaganiami, o których mówi przepis art. 92 ust. 1 Konstytucji. Do chwili obecnej takie unormowania nie zostały wprowadzone. Omawianą kwestię należy uznać za problem systemowy, który jest w dalszym ciągu monitorowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

Wychowanki, z którymi przeprowadzono rozmowy indywidualne, bardzo dobrze oceniły warunki bytowe.

5. Sytuacja osób z niepełnosprawnością

Należy podkreślić, iż placówka nie jest przystosowana do potrzeb osoby z niepełnosprawnością. Mimo że w mow nie przebywała wychowanka mająca trudności w poruszaniu się, to specyfika ośrodka daje podstawy do uznania, że do grona podopiecznych może dołączyć osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim lub o kulach. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki.

W związku z tym przedstawiciele KMP zalecają dostosowanie placówki do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się. Pracownicy KMP zaznaczają, że pewne modernizacje pozwalające na samodzielność osób z niepełnosprawnością (np. uchwyty ułatwiające korzystanie z WC i prysznic) nie wymagają szczególnych nakładów finansowych czy ingerencji w architekturę budynku. Przypomnieć w tym miejscu należy, że zgodnie z § 3 pkt 5 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. z 2015 r., poz. 1422 j.t.), zwanego dalej: rozporządzeniem, młodzieżowe ośrodki wychowawcze należy traktować jako budynki zamieszkania zbiorowego. W związku z tym, obowiązuje wobec nich § 2 ust. 2 rozporządzenia. Przy rozbudowie lub przebudowie, należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Ponadto zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 roku przez Sejm RP Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475), osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Nadto Polska w dniu 6 września 2012 roku ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 roku przez

Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Zgodnie z jej treścią należy umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach. Zarówno wymieniona Karta, jak i Konwencja dotyczą również osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia.

W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają uwzględnić kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością, przy rozbudowie lub przebudowie placówki.

6. Traktowanie

W rozmowach indywidualnych wychowanki podkreślały, że pracownicy ośrodka są do nich przyjaźnie nastawieni. Wszystkie dziewczęta potrafiły wskazać osobę wśród personelu, do której mają zaufanie i mogą się do niej zwrócić w sytuacji wystąpienia jakiegoś problemu. Ponadto nieletnie żywią przekonanie, że ich sytuacja i zachowanie podczas pobytu w ośrodku może się zmienić lub już zmieniła się na lepsze. Atmosfera panująca między wychowankami również była pozytywna.

Zgodnie z informacjami uzyskanymi od dyrektora mow, potwierdzonymi w rozmowach indywidualnych z wychowankami, wobec nieletnich powracających do ośrodka z przepustek wyrwykowe badania na obecność alkoholu lub narkotyków w organizmie przeprowadza za zgodą wychowanki pielęgniarka, zaś w przypadku odmowy poddania się badaniu, wzywana jest policja. Ponadto obowiązujące w placówce Procedury postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych w rozdziale dotyczącym spożywania alkoholu na terenie ośrodka lub przybycia do mow pod wpływem alkoholu oraz w części dotyczącej odurzania się narkotykami upoważniają pracownika pedagogicznego i pielęgniarkę do przeprowadzenia stanu trzeźwości alkomatem.

Przedstawiciele KMP zwracają uwagę w tym miejscu, że ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2014 r., poz. 382, tekst jedn., dalej zwana upn.) nie daje możliwości osobie innej niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w organizmie nieletniego obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (art. 70b upn.). W związku z tym należy uznać, iż personel placówki nie ma prawa zobowiązania nieletniego do poddania się takim badaniom. Badania w tym zakresie mogą być podjęte tylko przez Policję i tylko w stosunku do osób, co do których zachodzi podejrzenie, że przestępstwo lub wykroczenie zostało popełnione po spożyciu

alkoholu (art. 47 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz.U. z 2015 r., poz. 1286 j.t). Pracownicy KMP zalecają zatem odstąpienie od przeprowadzania badań na obecność alkoholu i narkotyków przez personel mow.

Dyrektor ośrodka poinformował wizytujących, iż nieletnie nie są poddawane kontrolom osobistym. Również wychowanki w rozmowach indywidualnych zaprzeczyły ich praktykowaniu.

Na uznanie zasługuje natomiast forma zapewnienia opieki przez ośrodek nieletnim ciężarnym i nieletnim matkom. W dniu wizytacji mow pracownicy KMP otrzymali informację, iż 2 wychowanki są w ciąży, 3 wychowanki placówki mają dzieci, jedna z nich została urlopowana, natomiast dzieciom pozostałym stworzono rodziny zastępcze w rodzinie spokrewnionej z matką w niedalekiej od ośrodka odległości. Wychowanki te spędzają po lekcjach czas w rodzinach opiekujących się dzieckiem, a spotkania te nie są uzależnione od oceny z zachowania nieletniej. Taka praktyka umożliwia dziecku pozostawanie w ciągłym kontakcie z biologiczną matką. Kontakt ten jest chroniony prawnie oraz niezbędny dla prawidłowego rozwoju i budowania właściwych relacji pomiędzy matką i dzieckiem. Przyjmując Konwencję o prawach dziecka Polska zobowiązała się do respektowania jej zapisów, w tym art. 9 §3, w którym mowa o tym, że Państwa-Strony będą szanowały prawo dziecka odseparowanego od jednego lub obojga rodziców do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem dziecka.

Przedstawiciele KMP uważają, że sytuacja prawna nieletnich i ich dzieci po urodzeniu, nie jest właściwie uregulowana w obowiązujących w Polsce przepisach. Mając na uwadze fakt, iż nieletnie często pochodzą z rodzin dysfunkcyjnych, nie mogą one pełnić funkcji rodzin zastępczych. Nieletnie nie mogą również samodzielnie decydować o losie urodzonego dziecka. Często zatem dochodzi do rozdzielenia nieletniej i jej dziecka, co na pewno nie służy żadnej ze stron. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji, sytuacja nieletnich w ośrodkach resocjalizacyjnych będących w okresie ciąży, jak i po urodzeniu dziecka, wymaga zmian systemowych, tak aby nieletnie i ich macierzyństwo i rodzicielstwo rzeczywiście pozostawało pod opieką i ochroną Rzeczypospolitej Polskiej. Wydaje się, iż placówki resocjalizacyjne powinny dysponować na wzór jednostek penitencjarnych domami dla matki i dziecka, w których mogłyby one przebywać w określonych warunkach i w sytuacji uregulowanej prawnie ze swoimi dziećmi.

Nieletnie matki w rozmowach indywidualnych wskazywały, iż pracownicy mow służą im swoją pomocą i wsparciem.

Analiza dokumentacji wykazała, iż w wymienionych powyżej Procedurach interwencyjnych przywołane zostały nieobowiązujące podstawy prawne, bowiem:

- tekst jednolity obowiązującej wersji ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich został opublikowany w Dzienniku Ustaw z 2014 r., poz. 382;
- aktualna wersja ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi opublikowana została w Dzienniku Ustaw z 2015 r.. poz. 1286 j.t.;
- aktualna wersja ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii uchwalona została 25 lipca 2005 r., a jej tekst jednolity opublikowany został w Dzienniku Ustaw z 2012 r. poz. 124;
- aktualna wersja ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji opublikowana została w Dzienniku Ustaw z 2015 r., poz. 355;
- obowiązująca wersja ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty opublikowana została w Dzienniku Ustaw z 2004 r., Nr 256, poz. 2572 j.t.

Nadto w Procedurach przywołano nieobowiązujące już rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2003 r. w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem (Dz. U. z 2003 r. Nr 26, poz. 226) oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 lutego 2005 r. roku w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środka przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, w schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii. (Dz. U. z 2005 roku, Nr 25, poz.203).

Wizytujący zalecają zaktualizowanie podstaw prawnych Procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych.

7. Dyscyplinowanie

Zasady nagradzania i karania określa zarówno Statut, jak i Regulamin stopni dostosowania społecznego. Zgodnie z Regulami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113),

przepisy wydawane przez właściwą władzę administracyjną z uwzględnieniem podstawowych cech, potrzeb i praw nieletniego, powinny określać:

- (a) zachowania stanowiące przekroczenia dyscyplinarne;
- (b) rodzaj i czas trwania wymierzonych kar dyscyplinarnych;
- (c) władzę właściwą do wymierzania kar;
- (d) władzę właściwą do rozpoznania odwołań (Zasada 68).

W tym miejscu przedstawiciele KMP zauważają, że w Statucie oraz Regulaminie stopni znajdują się kary, których nie został określony czas trwania np. zakaz uczestniczenia w rozrywkach, zakaz korzystania z telefonów komórkowych, doraźne wstrzymanie uczestniczenia w różnych formach rozrywki, doraźne wstrzymanie odwiedzin osób spoza rodziny. W związku z powyższym pracownicy KMP rekomendują uzupełnienie Statutu i Regulaminu o wskazanie czasu trwania wymierzonych środków dyscyplinarnych.

Zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudził także zapisy w obu dokumentach przewidujący udzielenie kary w postaci dodatkowego dyżuru porządkowego. Kara w postaci pracy stoi w sprzeczności z wymienionymi wyżej Regulami ONZ, które mówią „praca nie może stanowić kary dyscyplinarnej” (Reguła 67). Ponadto w opinii KMP taka kara jest niedopuszczalna, gdyż może prowadzić w praktyce do pejoratywnego postrzegania przez wychowanka pracy, a w konsekwencji zniechęcić do poszukiwania w przyszłości zatrudnienia.

Przedstawiciele mechanizmu wyjaśniają, iż nie ma zastrzeżeń do wykonywania przez nieletnich dodatkowej pracy na rzecz ośrodka w sytuacji, gdy wychowanek chce zdobyć dodatnie punkty (lub zniwelować punkty ujemne), jeśli sam zgłasza się do wykonywania takiej pracy. Ponadto, zdaniem wizytujących, w sytuacjach takich jak zaśmiecanie, niezmiękanie obuwia, nie pozostawianie po sobie porządku, również dopuszczalne jest zastosowanie środka wychowawczego w postaci pracy porządkowej, gdyż uczy to poszanowania pracy innych osób oraz przestrzegania obowiązku dbania o czystość i porządek.

Podkreślając, iż stosowanie tego typu kar może doprowadzić do wykształcenia się w świadomości młodego człowieka negatywnego nastawienia do pracy, pracownicy KMP zalecają rezygnację z ich stosowania.

Jak wskazano wyżej Statut oraz Regulamin stopni dostosowania społecznego przewidują karę w postaci wstrzymania odwiedzin osób spoza rodziny. Reprezentanci KMP podkreślają, iż takie ograniczenia nie znajdują potwierdzenia w obowiązujących przepisach prawa i jest stosowane wbrew zapisom ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, której zapis art. 66 § 4 określa zasady kontaktów nieletniego. Zgodnie z jego treścią jedyne powody

w zakresie ograniczania lub zakazania kontaktów nieletniego z osobami **spoza placówki**, dotyczą wyłącznie przypadków, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. W tym wypadku dyrektor placówki niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie o powodach decyzji. Sąd może uchylić decyzję dyrektora. Przedstawiciele mechanizmu przypominają, że kontakty ze światem zewnętrznym stanowią prawo nieletnich, które można ograniczyć jedynie w przypadkach określonych w ustawie, zatem zalecają wyeliminowanie opisanej kary z katalogu środków dyscyplinujących.

Podczas prowadzonych rozmów z wychowankami, wizytujący odnotowali informacje, które mogą świadczyć o tym, że w placówce stosowana jest odpowiedzialność zbiorowa. Odpowiedzialność zbiorowa stoi w sprzeczności z Regulami ONZ, które mówią: Sankcje zbiorowe mają być zakazane (Reguła 67). Dyscyplinarne karanie nieletniego powinno być dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów (Reguła 70).

Analiza dokumentacji wykazała, iż w dniu 20.06.2015 r. wychowanka (dane osobowe usunięto) została ukarana za „ukrywanie drastycznego łamania regulaminu przez koleżanki”. Przedstawiciele mechanizmu stoją na stanowisku, że nie należy karać nieletnich za czyny, których nie popełnili, gdyż budzi to poczucie niesprawiedliwości, a często i wrogości wobec wychowawcy.

Zarówno Statut, jak i Regulamin stopni dostosowania społecznego zawiera informację, że wychowanka ma prawo odwołać się od nałożonej kary poprzez bezpośrednie zgłoszenie swoich zastrzeżeń członkom Zespołu Rady Pedagogicznego lub za pośrednictwem Samorządu Ośrodka, opiekuna indywidualnego, wychowawcy grupy lub klasy.

8. Prawo do informacji

Prawa i obowiązki wychowanek reguluje Statut ośrodka. Pozytywnie należy ocenić czytelne i zrozumiałe przedstawienie katalogu praw i obowiązków nieletnich zawartym w tym dokumencie.

Nowoprzybyła wychowanka zostaje zapoznana ze swoimi prawami i obowiązkami, co potwierdza czytelnym podpisem.

Jako dobrą praktykę należy wskazać opracowanie „Przewodnika wychowanki”. Zawiera on informacje na temat placówki, rozkładu dnia, sposobach utrzymania kontaktu z

najbliższymi, omówione w nim są zasady oceniania oraz przedstawione oczekiwania wobec nieletniej. Opracowanie to otrzymuje każda wychowanka.

Informacje dotyczące codziennych spraw ośrodka oraz adres do Rzecznika Praw Dziecka, są wywieszane na korytarzach. Reprezentanci KMP zalecają uzupełnienie tych informacji o wykaz danych teled adresowych innych instytucji stojących na straży praw człowieka. Wśród adresów instytucji, do których wychowanki mogłyby zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw wizytujący proponują umieścić Rzecznika Praw Obywatelskich [wraz z numerem bezpłatnej infolinii 800 676 676, działającej w godzinach 10.00 – 18.00 (poniedziałki) i 8.00 – 16.00 (wtorek-piątek)], sędziego rodzinnego oraz Helsińską Fundację Praw Człowieka.

W ośrodku realizowany jest program „Trybun Młodzieżowy”. Jak wynika z informacji udzielonych przez dyrektora mow, Trybun bardzo aktywnie włącza się w życie ośrodka, uczestniczy w imprezach, realizuje przedsięwzięcia mające na celu podnoszenie jakości pracy placówki oraz niejednokrotnie prowadzi mediacje między wychowankami. Trybun nawiązała bliskie relacje z wychowankami i we współpracy z pracownikami placówki wpływała na polepszenie atmosfery wychowawczej w ośrodku. Asystentem Trybuna jest jedna z wychowanek. W dniach wizytacji, w związku z kończącą się kadencją, trwały wybory na Trybuna.

9. Kontakt ze światem zewnętrznym

Wychowanka może utrzymywać kontakty ze światem zewnętrznym poprzez odwiedziny, korespondencję oraz rozmowy telefoniczne.

Zasady odwiedzin wychowanek w MOW unormowane zostały w Statucie ośrodka, zawierają dokładne wskazówki co do sposobu ich udzielania oraz ewentualnych ograniczeń, znajdujących odzwierciedlenie w przepisach prawnych.

Odwiedziny mogą odbywać się we wszystkie dni tygodnia. Podczas odwiedzin wychowawcy starają się nawiązać kontakt z rodzinami dziewcząt, przekazują informacje o przebiegu i efektach procesu resocjalizacyjno-wychowawczego i postępach w nauce. Nieletnie mogą być odwiedzane również przez osoby spoza rodziny.

W placówce, w ramach odwiedzin, jest możliwość otrzymania kilkugodzinnej przepustki na wyjścia poza teren mow. Uzależniona jest ona od posiadanego stopienia dostosowania społecznego.

Wychowanki mogą być urlopowane do domu rodzinnego, opiekunów lub krewnych, za zgodą sądu rodzinnego.

Wychowanki, w wyznaczonych godzinach, mogą korzystać z telefonów komórkowych. Czas używania telefonu uzależniony jest od stopnia dostosowania społecznego. Dodatkowo, każda z grup wychowawczych, posiada własny telefon komórkowy, z którego korzystają na koszt ośrodka.

10. Prawo do ochrony zdrowia

Wychowanki mają stały dostęp do publicznej służby zdrowia. Każda z wychowanek zgłoszona jest do najbliższej przychodni NFZ. W razie konieczności lekarz pierwszego kontaktu kieruje chorych do lekarzy specjalistów. Ponadto w ośrodku zatrudniona jest pielęgniarka.

Opieka psychiatryczna realizowana jest w Regionalnym Szpitalu Specjalistycznym w Grudziądzu oraz w szpitalach w Świeciu, Toruniu i Starogardzie Gdańskim.

Nieletnie mają zapewnione profilaktyczne badania ginekologiczne. Konsultacje u tego specjalisty zapewniane są również wychowankom po powrotach z długich przepustek.

Program opieki nad nowoprzybyłą wychowanką obejmuje wizytę u pielęgniarki w dniu przyjęcia lub w możliwie najbliższym terminie. Praktykę tę wizytujący oceniają bardzo dobrze.

Na terenie ośrodka, obok gabinetu profilaktyki zdrowotnej, zorganizowana została izolatka chorych. W dniu wizytacji przebywała w niej chora nieletnia. Pomieszczenie to posiada własny węzeł sanitarny, łóżko, szafki oraz telewizor. Wizytujący nie mieli zastrzeżeń do stanu izolatki oraz jej wyposażenia.

Przyjęte w placówce rozwiązania dotyczące opieki medycznej wizytujący oceniają pozytywnie.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudził fakt, iż przy okazji oświadczeń składanych przez opiekunów prawnych, mogą oni wyrazić zgodę również na „leczenie oraz podawanie niezbędnych leków i wykonywanie wszystkich koniecznych zabiegów medycznych córki/podopiecznej”, w sposób generalny, w oderwaniu od konkretnego przypadku. W tym miejscu reprezentanci mechanizmu, mimo zrozumienia trudności, jaką stwarzać może konieczność każdorazowego kontaktu z opiekunem prawnym nieletniej, zwracają uwagę na nieważność tzw. *zgody blankietowej*. Lekarz może przeprowadzić badanie lub udzielić innych świadczeń zdrowotnych, po wyrażeniu zgody przez pacjenta (art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty Dz. U. z 2015 r., poz.464 j.t.,zwanej dalej: ustawą). Zgoda pacjenta ma nastąpić *ex ante*, przed przystąpieniem przez lekarza do danej czynności (zob. D. Dziubina, *Prawny charakter zgody pacjenta na zabieg leczniczy w*

światle art. 192 Kodeksu karnego, CzPKiNP 2000, z. 2, s. 39). Zaznaczyć należy, że zgoda pacjenta musi być uprzednio poprzedzona udzieleniem mu przystępnej informacji dotyczącej badania i zabiegu oraz ewentualnych ich konsekwencjach czy możliwych innych metodach działania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2012 r. syng. III CSK 227/11, w: LEX nr 1211885, Biul.SN 2012/7/13). Przedstawiciele mechanizmu zwracają również uwagę, że wychowanka, która ukończyła 16 lat, również musi wyrazić zgodę na badanie i zabieg medyczny (art. 32 ust. 5 ustawy). Jeżeli zachodzi potrzeba jedynie zbadania małoletniej pacjentki, to zgodę może wyrazić także opiekun faktyczny, czyli również pracownik placówki (art. 32 ust. 3 ustawy). W przypadku badania stwarzającego podwyższone ryzyko czy zabiegu medycznego, w razie niemożliwości porozumienia się z opiekunem prawnym dziecka, należy w tej sprawie wystąpić do sądu opiekuńczego, w którego okręgu czynności te mają być wykonane (art. 32 ust. 2 ustawy). Nie trzeba tego robić tylko w przypadku, w którym pacjent wymaga niezwłocznej pomocy lekarskiej lub istnieje bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała czy ciężkiego rozstroju zdrowia pacjenta (art. 33 ust. 1 albo art. 32 ust. 9 w zw. z art. 34 ust. 7 ustawy).

Biorąc pod uwagę wskazany stan prawny, przedstawiciele mechanizmu zalecają każdorazowe odbieranie zgody opiekunów prawnych wychowanków na badanie stwarzające podwyższone ryzyko oraz zezwolenia na zabieg medyczny proponowany w danej sytuacji zdrowotnej.

11. Oddziaływania wychowawcze i terapeutyczne

W roku szkolnym 2014/15 odbyły się w MOW się 103 imprezy o różnorodnym charakterze. Były to imprezy wewnątrzśrodkowe, imprezy (konkursy) organizowane na rzecz społeczności lokalnej oraz inne działania pozaośrodkowe.

W dniach wizytacji w ośrodku działały koła zainteresowań, w których wychowanki mogły rozwijać swoje zainteresowania. Grupy wychowawcze profilowane są ze względu na realizowane w niej zainteresowania wychowanek. Jak wynika z rozmów indywidualnych koła zainteresowań cieszą się dużym zainteresowaniem wśród dziewczyn.

W wizytowanym ośrodku funkcjonuje drużyna harcerska.

Każda wychowanka ma założony tzw. indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny, który tworzony jest przez pracowników ośrodka zaraz po przyjęciu nieletniego do placówki. Przewiduje on zadania i cele w funkcjonowaniu nieletniej w różnych obszarach. W ocenie przedstawicieli KMP dokumentacja ta jest prowadzona bardzo dobrze, bez pominięcia najważniejszych zagadnień.

W ośrodku realizowany jest autorski program „Dobra mama”, który opracowany został przez psychologa. Celem treningowo-terapeutycznego programu jest zrozumienie świata małego dziecka. W jego ramach nieletnie diagnozują niebezpieczeństwa z jakimi może zetknąć się małe dziecko w domu.

W roku szkolnym 2015/16 realizowana jest innowacja pedagogiczna pod nazwą „Grupa Usamodzielnienia”. Przebywają w niej wychowanki wykazujące się wyróżniającym zachowaniem. W Grupie Usamodzielnienia wychowanki mają możliwość samodzielnego przygotowania się do opuszczenia placówki przy dyskretnym wsparciu pracowników ośrodka.

W rozmowach indywidualnych dziewczyny wskazywały, iż nie zawsze mają możliwość korzystania z prawa do codziennych zajęć na świeżym powietrzu. Ich zdaniem wynika to z realizowanego planu dnia, który nie zawsze uwzględnia wyjścia na zewnątrz budynku, poza przerwami szkolnymi. Wizytujący zalecają zatem aby wychowawcy w planach dnia uwzględniali prawo nieletnich do codziennych zajęć na świeżym powietrzu.

Pracownicy KMP uznali, że praca wychowawcza w ośrodku realizowana jest na wysokim poziomie.

12. Prawo do edukacji

Ośrodek prowadzi odpowiednie do wieku i potrzeb wychowanek formy kształcenia szkolnego. W skład ośrodka wchodzi: trzyletnie gimnazjum specjalne oraz zasadnicza szkoła zawodowa specjalna, w której wychowanki kształcą się w zawodzie kucharza.

Szkoła znajduje się w obrębie budynku. W jej ramach wyodrębniono sale lekcyjne oraz salę informatyczną. Ich stan techniczny, czystość oraz wyposażenie w materiały edukacyjne zostały pozytywnie ocenione przez wizytujących.

13. Prawo do praktyk religijnych

Podczas rozmów z przedstawicielem KMP podopieczne wskazywały, że ich prawo do praktyk religijnych jest respektowane. Chętne mogą uczestniczyć we mszy w kapicy na terenie mow. Wychowanki w rozmowach z pracownikami KMP potwierdzały, że udział we mszy św. jest dobrowolny.

14. Dobre praktyki

W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji, na uznanie jako przykład dobrej praktyki funkcjonującej w wizytowanej placówce zasługuje:

- realizowanie programu treningowo –terapeutycznego „Dobra mama”;
- udział w projekcie „Trybun Młodzieżowy”;
- przygotowanie praktycznego informatora „Przewodnik dla wychowanki”
- stworzenie grupy usamodzielniającej.

15. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT przedstawiciele Krajowego Mechanizm Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Kwidzynie:

1. odstąpienie od przeprowadzania badań na obecność alkoholu i narkotyków przez personel MOW;
2. usunięcie z katalogu kar środka dyscyplinarnego w postaci dodatkowego dyżuru oraz wstrzymania odwiedzin osób spoza rodziny;
3. wyeliminowanie odpowiedzialności zbiorowej oraz odstąpienie od karania dziewczyn za czyny, których nie popełniły;
4. faktyczne zapewnienie nieletnim codziennych zajęć na świeżym powietrzu, poza przerwami międzylekcyjnymi;
5. uzupełnienie Statutu i Regulaminu stopni dostosowania społecznego o wskazanie czasu trwania środków dyscyplinarnych;
6. zorganizowanie szkoleń dla personelu z zakresu praw dziecka;
7. zamontowanie we wszystkich kabinach prysznicowych osłon zapewniających intymność kąpiącym się;
8. zorganizowanie pomieszczenia, w którym w warunkach intymności i prywatności mogłyby się odbywać odwiedziny nieletnich;
9. uaktualnienie podstaw prawnych Procedur interwencyjnych;
10. wyeliminowanie pobierania od opiekunów prawnych *zgody blankietowej* na leczenie nieletnich;
11. uwzględnienie w przypadku przeprowadzania przyszłych prac remontowych lub budowlanych, dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością;
12. uzupełnienie informacji na tablicach ogłoszeń o wykaz danych teled adresowych instytucji stojących na straży praw człowieka;